

ماهنامه مرکز علم سنجی دانشگاه علوم پزشکی ایلام

سال سوم، شماره ۳۱-اسفند ماه ۱۴۰۳

این ماهنامه با هدف آشنایی با سرقت ادبی منتشر می شود.

تهیه و تنظیم

فاطمه شیرولی کارشناس کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی

با همکاری

پروانه رنجبر دکترای اطلاع رسانی پزشکی

فهرست مطالب

صفحات	عناوین
۳	تعریف سرقت ادبی
۳	تاریخچه سرقت ادبی
۳&۴	انواع سرقت ادبی
۴	سرقت ادبی از خود یا Self Plagiarism به چه معناست؟
۴	سرقت ادبی برای انواع محتوا وجود دارد؟
۴	ابعاد منفی سرقت ادبی چیست؟
۵	پیشگیری از سرقت ادبی
۵	عواقب دیگر سرقت ادبی
۶	سرقت ادبی در چاپ مقاله
۶	شناسایی و بررسی سرقت ادبی
۶&۷	ابزارهای تشخیص سرقت ادبی

تعریف سرقت ادبی

سرقت ادبی می‌تواند تمام یا بخشی از کار را شامل شود؛ یعنی یک اثر یا تمام و کمال از محتوای تولیدی فرد دیگری برداشته شده یا بخش‌هایی از محتوا، حاصل دسترنج دیگران است. به عبارت دیگر، سارق ادبی به‌نوعی محتوا را تغییر داده و از آن استفاده کرده است. این کار نیز از مصادیق پلیجریزم محسوب می‌شود.

سرقت ادبی خود شامل دو نوع

intentional plagiarism یعنی پلیجریزم عمدی

Unintentional plagiarism به معنای پلیجریزم غیرعمدی است.

در بررسی سرقت ادبی مقالات ISI، حتی استفاده از کارهای قبلی خود نویسنده در مقاله جدیدش نیز مورد قبول نخواهد بود.

تاریخچه سرقت ادبی

واژه پلیجریزم در ابتدا توسط فردی استفاده شد که «مارکوس والریوس مارتیلیوس» نام داشت و شاعری رومی از سده نخست میلادی بود. مارکوس به افرادی که شعرهایش را به نام خود ارائه می‌کرده‌اند، لقب Plagiarius یعنی «غارتگر و فریبکار» داده است. اما امروزه این مفهوم، در حوزه مقاله‌نویسی اهمیت بسیار زیادی دارد به‌طوری‌که سایت‌های تشخیص سرقت علمی آنلاین و نرم‌افزارهای تشخیص سرقت ادبی برای استفاده‌هایی مانند تشخیص سرقت ادبی پایان‌نامه در اختیار دانشگاهیان قرار دارند. خروجی پژوهش‌ها هم به‌دقت بررسی می‌شوند تا دچار پلیجریزم نباشند. در ادوار گذشته به علت کمبود تعداد نویسندگان و افرادی که نوشته‌ها را داوری می‌کرده‌اند، پیشگیری از کپی‌برداری کار دشواری نبوده است. با این حال، باز هم چنین جرایمی دیده می‌شد. مثلاً نوعی از پلیجریزم در گذشته، سرقت ادبی ایده‌های دوستانی بوده که به سبب اعتماد، افکارشان را در جمعی بازگو می‌کرده‌اند و افراد فریبکاری در آن مجلس ایده‌ها را به نفع خود استفاده می‌نموده‌اند. سرعت رشد دانش و فناوری در حوزه‌های مختلف در عصر حاضر، سیری صعودی با شیبی بسیار زیاد را تجربه کرده است و هزاران دانشجو، استاد و پژوهشگر، روزانه تعداد زیادی ایده و طرح را منتشر می‌کنند. منابع اطلاعاتی زیاد و موتورهای جستجوگر حرفه‌ای مانند گوگل هم موجب سهولت جابجایی اطلاعات شده‌اند. این‌روزها، فایل‌های الکترونیکی عمل کپی‌برداری را بسیار ساده کرده‌اند. در چنین وضعیتی پیگیری اصالت اثر به شیوه سنتی غیرممکن است. بنابراین با روش‌های نوینی مانند نرم‌افزارهای تشخیص سرقت علمی، تا حدودی، بررسی اصالت اثر امکان‌پذیر می‌شود.

انواع سرقت ادبی

پلیجریزم دارای شکل‌های متفاوتی است؛ می‌تواند در حوزه‌های ادبیات، هنر، پژوهش‌های دانشگاهی و رسانه رخ بدهد. هر یک از این موارد نام‌برده به ترتیب سرقت ادبی، هنری، علمی و رسانه‌ای نامیده می‌شود. سرقت علمی از هر نوع آن، مشکلات زیادی برای فعالان آن حوزه به وجود می‌آورد. مشکلاتی که باعث می‌شود خالق اثر، بهره کمتری از کار خویش ببرد و ارزش کار افت کند. بنابراین چندین روش تشخیص سرقت علمی و سرقت ادبی وجود دارد تا خروجی آثار دچار پلیجریزم نباشد. به‌طور کلی، برای بیان انواع سرقت فکری و محتوایی از اصطلاح سرقت ادبی استفاده می‌شود.

سرقت ادبی شامل انواع مختلفی است که می‌توان آن‌ها را بدین صورت نام برد:

- سرقت ادبی منبع‌محور؛
- سرقت ادبی با بازنویسی؛
- سرقت ادبی جهانی؛
- سرقت ادبی مستقیم؛
- سرقت ادبی موزاییکی؛
- سرقت ادبی ایده؛
- سرقت ادبی تصادفی؛
- سایه نویسی.

سرقت ادبی از خود یا Self Plagiarism به چه معناست؟

سرقت ادبی مقوله‌ای بسیار پیچیده به شمار می‌رود. به‌طوری که حتی گاهی، استفاده از آثار قبلی خودتان هم می‌تواند مصداق سرقت باشد. پس اگر در مقاله‌نویسی علمی یا نگارش هر متن و محتوای دیگری از کارهای گذشته‌تان بهره می‌برید، باید طوری رفتار کنید که انگار قرار است از متن و مقاله فردی دیگر بهره ببرید. پس لازم است که همان حساسیت‌های همیشگی را داشته باشید و با ذکر منبع و استناددهی یا با کمک روش‌هایی مانند بازنویسی و ایجاد تغییرات در بازگ کردن مطلبی که قبلاً عنوان شده است، از دریافت اتهام سرقت ادبی به خود جلوگیری کنید. اگر حواستان نباشد و دچار سرقت ادبی از خود شوید، عواقبی تهدیدتان خواهد کرد. موسسات علمی و دانشگاهی نسبت به سرقت ادبی از خود بسیار حساس‌اند. در نتیجه، بروز چنین نوعی از سرقت می‌تواند همراه با جریمه‌شدن یا تنزل اعتبارتان باشد. در دنیای حرفه‌ای نشر هم نویسنده‌ای که از خودش سرقت ادبی می‌کند در مقابل نگاه مخاطبان آفت اعتبار خواهد داشت و در ضمن، ناشر می‌تواند اقداماتی علیه او انجام و شکایت‌هایی صورت بدهد.

سرقت ادبی برای انواع محتوا وجود دارد؟

همان‌طور که پیش‌تر هم گفته شد، سرقت ادبی می‌تواند برای انواع محتوا شامل ویدئو، تصویر و موسیقی هم رخ بدهد. استفاده از هر یک از این موارد بدون اجازه و پرداخت حقوق صاحب واقعی اثر نوعی پلاجیاریسم است.

ابعاد منفی سرقت ادبی چیست؟

ابعاد منفی سرقت ادبی بسیار زیاد است. این کار می‌تواند زندگی حرفه‌ای صاحبان آثار مختلف را مخدوش کند. برای مثال، بهره‌برداری مالی از کارهای دیگران، بدون اینکه منفعتی نصیب‌شان شود، آنها را از نقطه‌نظر مادی متضرر می‌کند. اما فارغ از جنبه‌های پولی و مالی کار، سرقت ادبی نوعی تجاوز به حریم و فکر دیگران و تضییع حقوق معنوی آنهاست. این کار می‌تواند از نظر روانی هم برای صاحب اثری که کارش مورد سرقت ادبی قرار گرفته، سخت و تلخ باشد.

پیشگیری از سرقت ادبی

مؤسسات، مجلات و سازمان‌های فعال در حوزه‌های علمی و ادبی برای پیشگیری از سرقت ادبی، اقداماتی انجام می‌دهند و راهکارهایی پیاده‌سازی می‌کنند. این اقدامات تا حدودی مؤثر بوده‌اند اما بصورت کامل، موفق به این کار نشده‌اند. از جمله راهکارهای ممانعت از سرقت علمی می‌توان به سایت‌ها و نرم‌افزارهای تشخیص سرقت ادبی اشاره کرد. اینها از سوی مجلات مورد استفاده قرار می‌گیرند. اگر ابزارهای شناسایی بتوانند سرقت علمی را تشخیص دهند از پذیرش مقالات ممانعت به عمل خواهد آمد. در دانشگاه‌ها، هم کمیته انضباطی مسئول رسیدگی به سرقت علمی دانشجویان و اساتید است.

برای اینکه در نوشته‌هایتان اسیر سرقت ادبی نشوید به توصیه‌های زیر دقت کنید:

به استناددهی و ذکر منابع دقت کافی داشته باشید.

از نقل‌قول‌ها استفاده کنید و در متن مشخص نمایید که قصد سرقت ادبی ندارید.

در صورت بهره‌بردن از ایده‌های دیگران که به شکل نقل‌قول مطرح نمی‌شوند از بازنویسی اصولی کمک بگیرید.

در ذکر منابع و استناددهی باید فقط به مواردی اشاره داشته باشید که قیدنکردن‌شان سوتفاهم به وجود می‌آورد و شائبه سرقت ادبی را پیش می‌کشد. یادتان باشد که ذکر منابع و استناددهی برای مواردی که جهان‌شمول است و عمومی غیرضروری خواهد بود. برای ذکر سایتیشن هم روش‌های مختلفی وجود دارد:

استفاده از سبک APA؛

بهرهمندی از فرمت MLA؛

استفاده از سبک شیکاگو؛

دانشگاه‌ها و ژورنال‌های مختلف از سبک استناددهی مخصوص به خود بهره می‌برند. بنابراین باید در هنگام تولید محتوا برای آنها به خواسته‌شان دقت داشته باشید. استناد دادن به منابع از طریق سبک‌های مختلف و از روش‌های گوناگون مانند ارجاع با فوت‌نت (Footnote)، اندنت (endnote) یا ارجاع‌دهی درون‌متنی این‌تکست‌سایتیشن (in-text citation) صورت می‌گیرد. در ارجاعات درون‌متنی معمولاً فقط به سال انتشار و نام نویسنده اشاره می‌شود. اما فهرست منابع شامل اطلاعاتی جزئی‌تر و کامل‌تر است: مثلاً عنوان کار و وبسایتی که دسترسی به محتوا را ممکن می‌کند.

عواقب دیگر سرقت ادبی

تنزل اعتبار و وجهه علمی افراد؛

جریمه شدن دانشجو، رد شدن در یک واحد درسی؛

مجبور شدن به پرداخت جریمه برای نقض کپی‌رایت؛

سرقت ادبی در چاپ مقاله

سرقت ادبی، ارزش پژوهش را تنزل می‌دهد. چنین کاری، سابقه‌ای نامطلوب در کارنامه فرد به حساب می‌آید. تکرار چنین اقداماتی از طرف افراد می‌تواند اعتبار یک مرکز یا دانشگاه و حتی اعتبار پژوهشی یک کشور را تخریب و خدشه‌دار نماید.

بنابراین لازم است که در این زمینه آگاه‌سازی و فرهنگ‌سازی‌های لازم صورت بگیرد. در نگارش مقالات، در صورتی که از مقاله فرد دیگری بدون تغییر، کپی‌برداری کنید یعنی مرتکب سرقت ادبی شده‌اید. در صورتی که از مقاله دیگری به‌عنوان مرجع استفاده کرده باشید نیز در صورت تشابه متن شما با متن مرجع از سوی نرم‌افزارهای مربوطه و سایت‌های تشخیصی، متهم به سرقت ادبی خواهید شد.

شناسایی و بررسی سرقت ادبی

شناسایی سرقت ادبی اصلاً کار ساده‌ای نیست. ابعاد این حرکت بسیار گسترده است و به همین خاطر برای اینکه مشخص شود، در چه بخش‌هایی از یک اثر و از چه نوع سرقتی استفاده شده، دقت و زمان زیادی نیاز است. حتی گاهی، شناسایی سرقت غیرممکن هم می‌شود. اما به‌طور کلی، کلیدها و سرنخ‌هایی برای کشف و شناسایی سرقت ادبی وجود دارد.

برای مثال، در برخی از موارد، زمانی که یک مقاله و محتوا وارد فاز سرقت ادبی می‌شود، لحن و سبک نگارش متن به ناگهان تغییر می‌کند. در اینجاست که باید شک کرد و بررسی‌های لازم برای تشخیص سرقت را انجام داد. علاوه بر بررسی‌هایی که از سوی انسان‌ها صورت می‌گیرد، کمک‌گرفتن از نرم‌افزارها هم ایده خوبی خواهد بود. بله! نرم‌افزارهایی وجود دارند که به شما کمک می‌کنند، سرقت ادبی در مقالات و متن‌های مختلف را شناسایی کنید.

برای مثال، نرم‌افزار آیتنتیکیت (iThenticate) را در نظر بگیرید. این نرم‌افزار دارای پایگاه داده‌ای بسیار قوی است. در این پایگاه، مقالات علمی معتبری که در ژورنال‌های بین‌المللی به چاپ رسیده‌اند، موجود هستند.

زمانی که متن مقاله‌ای به نرم‌افزار سپرده می‌شود، فرایند مقایسه متن با متون دیگری که در پایگاه داده غنی آن وجود دارند هم آغاز می‌گردد. جست‌وجوی شباهت‌ها و مقایسه میان متن و مقالات دیگر هم در سطح پایگاه داده نرم‌افزار انجام می‌شود و هم در سطح اینترنت. یعنی آیتنتیکیت در سطحی وسیع اقدام به مقایسه هر مقاله با مقالات دیگر می‌کند تا شباهت‌ها را شناسایی نماید و متوجه سرقت ادبی شود.

ابزارهای تشخیص سرقت ادبی

iThenticate

WriteCheck

Grammarly

Copyleaks

Turnitin
PlagTracker
PlagScan
Uni Check
Plagiarisma
CopyEscape
DupliChecker
Plagiarism Check

نحوه رفع سرقت ادبی

در صورتی که از متن یک مقاله یا کتاب به عنوان مرجع استفاده می کنید به جهت رفع پلیجریزم بهتر است متن را بخوانید و سپس آن را به زبان خود بنویسید و البته باید به مقاله اصلی ارجاع هم بدهید. معمولاً برای چاپ مقالات و دوری از سرقت علمی به این فرایند، پارافریز مقاله یا بازنویسی می گویند. وقتی متن را به زبان خود می نویسد کلمات را با مترادف هایشان عوض کنید؛ به طوری که معنی جمله خراب نشود. جای اجزای جمله را هم تغییر دهید تا شباهت متن تان با متن مرجع، زیاد نباشد و مصداق سرقت ادبی و سرقت علمی اعلام نشود.